

КАЗАНИ БИВАЛИЦИ

Човек разбира от бой, не от уроци

За приятелите ми в детството, почти без изключение момичета, бе естествено, че не съм съвсем момиче, бях тартор. Случеше ли се съществането да премине в бой, бих се наравно без да търся подкрепата им... Печелех точки, отхвърлила навреме предраздъска, че съм длъжна да изглеждам безпомощна.

В живота няма нищо невъзмездено, макар че не всяка го съзнаваме. Прекосиши ли огневата зона, поглеждаш я вече през рамо, отдалечение. Все по-глухо проникват до слуха ти експлозии, отслабва задушливият мириз на скалпани трупове. Навличаш чужда дезинфекцирана униформа. Зараснали са белезите от бодливата тел. Наоколо се стеле коварна тишина, която запълваш с размерени, делични ползи.

■ ■ ■

Все още донякъде сме в миналото и не можем да го прекратим. Историята не е постъпително движение от минало към бъдеще, тя си има своите лъкатушения. Струва ми се, че все пак поумнявам. Разбрахме, че няма да се оправим нито бързо, нито лесно, нито единопосочено и безпрепятствено. Научихме се да мислим, че всичко в нашето битие зависи от усилията ни и от резултата им. Но кога и как ще стане - не се наемам да съдя, за разлика от нашите политици, които го правят лесно.

■ ■ ■

Би могло да изброя немалко от ненаучените от нас уроци от родната история, но не съм убедена в ползата от такъв списък. Подвежда ви класическата сентенция "Историята е учителка на народите". Крилатата, но пуста фраза. Човекът разбира само от бой, от беди всяка ви, а не от уроци.

■ ■ ■

Реабилитираха клана след половин век

Вера Мутафчиева написа "Разгадавайки баща си. Опит за биография на Петър Мутафчиев", която излезе през 1997-а, три години преди "Бивалици", собственото й житие битие. Двете книги са сред малкото ценни образци в българската литература. В първата разказва за изdevателствата на комунистите в първите години след 9 септември и за физическото и морално унищожение на интелигенцията и не само.

Петър Мутафчиев умира, като неговият биограф Вера е само на 14. В годините след 9 септември историята и самият проф. Мутафчиев са забранени.

Вера Мутафчиева е студена, сурова, саркастична, иронична спрямо бащата, себе си и семейството. Тя обявява любовта за "метод" в биографията: "И да не си бил влюбен в обекта на биог-

Последната снимка на семейство Надя, Петър и децата им Боян и Вера Мутафчиеви, 1942 година

Вера Мутафчиева:

Всяка заран си викам, ха и днеска ли, бе!

Беше хубава есен преди повече от две години. Улица "Лапинка", блокът на Вера Мутафчиева почти не се вижда от огромните дървета. Качваме се с Тома Томов с асансьора до четвъртия етаж. Ей, отиваме при велика жена, казва видимо развлъкан Тома.

Вера ни посреща с неизменната цигара в уста, облечена е в красив пеньоар. Естествено бързame, вяди касетофончето и припряно я чакаме да свърши разговора си по телефона. След малко тя се появява с бутилка ракия и попарва приятността ни, като я налива в малки чашки изстудена. Разговорът тръгва непринудено, от щяло-нешяло, но това е Вера - най-непринудената жена.

...всеки етап в човешкия живот е нещо съвсем различно. Ако бяхме просто деца, ехе-е, да умреш от скуча. А тук на всеки рубеж почваш да виждаш нещата от съвсем друг ъгъл. Натрупва се познание, натрупа се преживяване, натрупват се страхове. На мен ми беше най-трудното с две деца, сама, майка... Но никога не съм изпитвала страх. Сега са разбирали какво е страх. Чак сега разбирали какво е страх.

- А какво е страхът?

- Страхът да не осакате, да не ме "тресне" в акъла - от много неща човек почва да се страхува, загубваши близки хора. По-рано всички ми се струваха около мене бесъмъртни, така се помним, откакто съществуваме. После като почнат един по един да си отиват... Ставаш зависим, беспомощен. Всичко това го узнаваш с течение на годините се стесняващо връзката между нас. Почнали да го разбирам. Говорих му, да помога на децата ми, когато няма да ме има, нали ще трябва някой да се грижи за тях.

Така че общувам със съмъртта много отдавна. Защото имах разни лоши диагнози. Тогава като че ли си опаковах багажа и така, стоя на перона и чакам да дойде влакът. Влакът за-

то съмъртта те раздели", така че избягам през прозореца!

Аз с баща си започнах да разговарям на глас едва през последната година-две. Дойде ми просто необходимост да говоря. И дори да го моля за някоя работи. А преди съм извън ритуалното отношение към родителя, благодарността. Споменът ми беше съвсем детски, бях на 14 години, като останах без баща. Но с течение на годините се стесняващо връзката между нас. Почнали да го разбирам. Говорих му, да помога на децата ми, когато няма да ме има, нали ще трябва някой да се грижи за тях.

След това търсиха любопитството: я да видим пък това какво е. И оттам вече шраква капитът и тръгва тази одисея, дото никога не ти е минала през акъла. А това пък, да знаеш, че за цял живот! Тогава не можеш да го остваиш. Аз като гледам тия лигавите американски филмчета - "докато съмъртта ни раздели", си викам, слава Богу, че в моя свят няма такава формулировка. Защото като си представиш, че с някого трябва да съществуваш, "дока-

тъ съмъртта те раздели", можеш да си викам, може да не дойде. Но не разопаковам багажа оттогава - не. Слагам го в сметката. Всеки ден. Дори заран като стана, викам: ха, и днес ли, бе? То малко се и насица човек да живее. Защото колкото повече живееш, толкова повече рискуваш да загубиш някого. Да осакатеши. Да оглушеш. Да станеш зависим. Увеличават се тия вероятности. Смъртта ни е в кърпа вързана. Лошото е, че закъснява. Нито ще стана по-млада, нито по-хубава, нито по-здрава, нито по-умна.

- Ти представяш ли си кого можеш да срещнеш там?

Можеш да срещнеш близки, родници...

- Ами всичките тия катили?

- Ами няма да ги срещнеш.

- А-а, няма да ги срещна. То да не зависи от теб?! Аз само като си представя, че ще срещна бившите си начальници и изстивам. Не ми трябва. Умри, заспи - и толкоз. Само спомени на дяма.

Вера казваше винаги това, което мисли

Иван МАТАНОВ

Вера казваше винаги това, което мисли

рафията, без друго ще се влюбиши в течението на своята работа над него, загдето ти е струвал много. Можех да вървя с баща ми докрай света, понеже нищо не искаше от мене. Той си мислеше, аз пък си мислех друго."

Вера е научена да бъде дъщеря на митичния Петър Мутафчиев, да не потъва в никаква от своите лични драми. Точно затова е толкова почтена и трезва.

"За минута не допусках, че татко ще умре - изключено! Единствено, което противоречеше на детинския ми оптимизъм, бе, че той нито чете, нито пише". Предчувствалият деветосептемврийски репресии, бащата не иска да живее. Петър Мутафчиев е поруган от комунистическия режим, книгите му се забраняват, а роднините на семейството се отричат от него. Идват гладът, оцелява-

нето по време на бомбардировките над София, бездомнничество, унищожение. Писателката прави коментар на т. нар. буржоазна опозиция, на бригадирското движение и дошлия комунистически режим. Върху цялата панорама са наложени освен личните истории и други трагедии - на шестчленното еврейско семейство на фрайлан Сабине, умъртвено в пещите на лагерите на съмъртта.

За пръв път Вера описва и една случка, за която по онова време е могла да бъде ликвидирана. След погребението на баща си тайно взема ключа за "татковия кабинет" в Софийския университет, призори влизат в него и "открадва" от "средното чекмедже на биорото барабанлията и валтера" му, които укрива в продължение на дюста години. Люсиена КРУМОВА